

Jauniešu migrācija

[LR valsts institūciju informatīvo ziņojumu par politikas plānošanas dokumentos plānoto pasākumu īstenošanu jauniešu migrācijas jomā kopsavilkums un izvērtējums 2010-2017]

Ievads

Latvijas jauniešu migrācija šī kopsavilkuma un izvērtējuma kontekstā tiek skatīta no iekšējās un ārējās imigrācijas un emigrācijas un remigrācijas perspektīvas.

Izvērtējumā ir aplūkoti Latvijas politikas plānošanas dokumenti un tajos paredzētie ar jauniešu migrācijas veicināšanu vai ierobežošanu saistīti pasākumi un politiku īstenošanas informatīvie ziņojumi par periodu 2010.-2017.gadu dažādās nozarēs, kas ietekmē migrācijas procesus – izglītība, kultūra, nodarbinātība, starptautiskā sadarbība un citas.

Kopsavilkuma un izvērtējuma mērķis ir izvērtēt LR valsts institūciju informatīvajos ziņojumos sniegtās informāciju, pieņemtos lēmumus un to atbilstību praktiskai nepieciešamībai un reālai situācijai darbā ar jaunatni un jaunatnes politikas jomā, kas atspoguļots Secinājumu daļā. Lai vieglāk būtu uztvert Secinājuma daļā norādīto informāciju, ziņojumā ir iekļauta sadaļa Politikas plānošanas dokumenti, uzskaitot tos dokumentus, kas tika novērtēti kā saistīti ar jauniešu migrācijas tematiku un sadaļa “Informatīvie ziņojumi”, īsi ieskicējot ziņojumos sniegto informāciju, kas tika izmantota Secinājumu sadaļas sagatavošanā.

Kopsavilkums un izvērtējums ir veikts Eiropas Savienības (ES) neformālās izglītības programmas Erasmus+: Jaunatne darbībā stratēģiskās partnerības projekta “Baltic youth research(ers) up – graded: long term impact on youth field” ietvaros. Projektu īsteno vadošais partneris “Policy research and analyse institute” (Lietuva) sadarbībā ar biedrību “Jaunatnes līderu koalīcija” (Latvija) un uzņēmumu “LAB: Design and research group” (Polija).

1. Politikas plānošanas dokumenti

Aplūkojamajā laika periodā (2010.-2017.gads) spēkā bija virkne politikas plānošanas dokumenti (nav norādīti prioritārā vai mazāk prioritārā secībā), kuri tieši vai netieši ir attiecināmi uz jauniešu migrācijas tematiku vai tiem būtu jāskar jauniešu migrācijas joma.

1.1. Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2009.-2018.gadam (Ministru kabineta 20.04.2009. rīkojums Nr.246)

Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2015. - 2020.gadam (turpmāk – Dokuments) ir vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments 6 gadiem, kura mērķis ir jauniešu dzīves kvalitātes uzlabošana, panākot saskaņotas jaunatnes politikas īstenošanu un tās koordināciju visos līmeņos, identificējot prioritāros rīcības virzienus un politikas rezultātus. Dokumentā tika noteikti jaunatnes politikas pamatprincipi, vērtības, būtiskākie izaicinājumi, identificēti rīcības virzieni, galvenie uzdevumi un sasniedzamie rezultāti nākamajiem gadiem.

Dokumentā tik atzīmēta ES neformālās izglītības programma „Jaunatne darbībā” kā viens no nozīmīgākajiem ES instrumentiem, lai veicinātu jauniešu mobilitāti neformālajā izglītībā. Jauniešu mobilitāte ne tikai veicina konkrētā iespēju lietotāja personisko izaugsmi un sociālo attīstību, bet arī

sniedz ieguldījumu pilsoniskajā sabiedrībā un nostiprina solidaritāti – vienu no ES pamatvērtībām. Tāpat dokumentā tika atzīmēts, ka vienlaikus saistībā ar jauniešu mobilitāti plašākā mērogā par būtisku aspektu jaunatnes politikā turpmākajos gados var kļūt jautājums par jauniešiem – imigrantiem: gan saistībā ar uzturēšanās atļauju saņemšanu, ģimenes apvienošanu vai izglītības iegūšanu.

Kā viens no jaunatnes politikas pamatprincipiem dokumentā tika norādīts mobilitātes un starptautiskās sadarbības nodrošināšanas princips – nodrošināt iespēju jauniešu mobilitātei, zināšanu un prasmju apguvei ārpus viņu dzīvesvietas un veicināt citu valstu rekomendāciju un labās prakses apmaiņu un ieviešanu Latvijas jaunatnes politikā.

Kā viens no uzdevums dokumentā tika noteikts veicināt jauniešu mobilitāti (jo īpaši, kas veicina izglītošanos un brīvprātīgo darbu) un dalību dažādās mobilitātes programmās, vienlaicīgi samazinot šķēršļus piedāvāto mobilitātes iespēju veiksmīgai izmantošanai, sasniedzot rezultātu - veicināta jauniešu iesaistīšanās dažādās mobilitātes programmās, palielinot to jauniešu skaitu, kas iesaistās starptautiskās mobilitātēs.

1.2. Jaunatnes politikas īstenošanas plāns 2016.-2020.gadam (Ministru Kabineta 14.04.2016. rīkojums Nr.256)

Ņemot vērā Jaunatnes politikas pamatnostādņu 2009.-2018.gadam analīzē konstatētās būtiskās neatbilstības reālajai situācijai un aktualitātei, tika pieņemts lēmums izstrādāt jaunu vidēja termiņa jaunatnes politikas plānošanas dokumentu, kurā tiktu novērstas Jaunatnes politikas pamatnostādņēs 2009.-2018.gadam konstatētās nepilnības un iestrādāta jaunatnes politikas sasaiste kā ar ES līmeņa dokumentiem, tā nacionālās attīstības plānošanas dokumentiem.

Līdzīgi kā punktā 1.1. minētajā dokumentā, arī šī politikas plānošanas dokumentā minētie pasākumi pamatā aprobežojas ar jauniešu starptautiskās mobilitātes veicināšanu - 1.4. uzdevums: veicināt jauniešu mobilitāti (jo īpaši, kas veicina izglītošanos un brīvprātīgo darbu) un dalību dažādās mobilitātes programmās, sekojoši 1.4.1. Atbalstīt jauniešu dalību ES izglītības mobilitātes projektos, "ERASMUS+", attīstības sadarbības u.c. programmu ietvaros, kā rezultātu norādot - samazinās jauniešu īpatsvars (%), kuri ir pasīvi jebkāda veida aktivitātēs - un paredzot tam gandrīz 2 milj. finansējumu ik gadu (saskaņā ar Latvijas valsts un Eiropas Komisijas noslēgto ES programmas "ERASMUS+: Jaunatne darbībā" finansēšanas līgumu).

Jauns un pozitīvi vērtējams aspekts šajā politikas plānošanas dokumentā ir uzdevums, kas vērsts uz diasporas jauniešu iesaisti. Šis ir pirmais jaunatnes politikas plānošanas dokuments Latvijā, kas paredz jebkāda veida īpašus pasākumus, kas vērsti uz diasporas jauniešiem - 1.4.2. Sekmēt diasporas jauniešu zināšanu un pieredzes popularizēšanu Latvijā, organizējot diasporas jauniešu tikšanās (konferences, ideju laboratorijas, forumus u.tml.), sasniedzot rezultātu, ka samazinās jauniešu īpatsvars (%), kuri ir pasīvi jebkāda veida aktivitātēs. Uzdevuma īstenošanai 2017.-2018.gadā ir paredzēts neliels finansējums pasākumu atbalstam (3000.00 EUR gadā).

1.3. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.-2020.gadam (pieņemts 20.12.2012. Saeimā)

Latvijas Nacionālais attīstības plāns (NAP) ir hierarhiski augstākais nacionāla līmeņa vidēja termiņa plānošanas dokuments. NAP2020 ir cieši saistīts ar "Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030.gadam" (Latvija2030) un "Nacionālo reformu programmu stratēģijas "ES2020" īstenošanai" (NRP).

NAP2020 mērķis ir vienoties par būtiskākajām vidēja termiņa prioritātēm, to rīcības virzieniem, mērķiem, kā arī to sasniegšanas rādītājiem.

Dokumentā ir noteikts vidēja termiņa mērķis „Veicināt Latvijas iedzīvotāju palikšanu un Latvijas valsts piederīgo atgriešanos Latvijā” un formulēts veicamais uzdevums: [341] „5.Reemigrācijas veicināšana un ārzemēs dzīvojošo Latvijai piederīgo identitātes uzturēšana, t.sk. globālā tīkla attīstība, pasākumi Latvijā, izglītības un kultūras pieejamība ārzemēs un atbalsta pasākumi reemigrācijas veicināšanai”.

NAP2020 ir iekļauts rīcības virziens „Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederība Latvijai pamats”, kuram ir definēti mērķi: Veicināt iedzīvotāju piederību, pilsonisko

apziņu un lepnumu par savu valsti un tautu; Palielināt iedzīvotāju savstarpējo sadarbību un uzticēšanos; Veicināt Latvijas iedzīvotāju palikšanu un Latvijas valsts piederīgo atgriešanos Latvijā. Šie mērķi pastarpināti, bet ir atspoguļoti arī jaunatnes politikas plānošanas dokumentos un ir cieši saistīti ar ikdienas darbu ar jaunatni pašvaldībās un organizācijās.

1.4. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam (pieņemts 10.06.2010. Saeimā)

Šis dokuments ir Latvijas galvenais ilgtermiņa attīstības plānošanas dokuments, kurā kā viena no svarīgākajām vērtībām, uz kā balstās valsts attīstības vīzija, ir iezīmēta tieši cilvēkkapitāls. Šī resursa attīstīšanai ir nepieciešama gan kvalitatīva dzīves telpa, gan ekonomiskie priekšnoteikumi. Attīstības plānošanas dokumenti pievērš uzmanību šo priekšnoteikumu nodrošināšanai un risku mazināšanai gan tieši, gan pastarpināti. Tā kā iedzīvotāju skaita samazināšanās Latvijas politikas plānošanas dokumentos tiek atzīta kā viens no būtiskākajiem riskiem veiksmīgai valsts attīstībai, arī migrācijas tēma tiek skatīta dažādos tās aspektos.

1.5. “Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns 2013-2016” (Ministru kabineta 30.07.2013. rīkojums Nr.356)

Šī dokumenta mērķis bija noteikt konkrētus atbalsta pasākumus tiem ārzemēs dzīvojošajiem Latvijas piederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem, kuri apsver iespēju vai ir jau izlēmuši atgriezties un strādāt Latvijā vai vēlas dibināt savu uzņēmumu vai attīstīt biznesa saiknes ar Latviju.

Dokumentā tika iekļauti virkne rīcības mērķu: Veicināt iedzīvotāju piederību, pilsonisko apziņu un lepnumu par savu valsti un tautu, Veicināt Latvijas iedzīvotāju palikšanu un Latvijas valsts piederīgo atgriešanos Latvijā, kas tika noteikti tiešā sasaistē ar NAP2020 un izriet no tā uzdevumiem.

Divi no septiņiem dokumentā definētajiem Rīcības virzieniem ir specifiski orientēti uz jauniešiem kā mērķauditoriju: 3) *augsti kvalificēta darbaspēka piesaiste* – valsts un ES finansējums komersantiem nepieciešamo augstas kvalifikācijas speciālistu piesaistei, kā arī, lai veicinātu augsti kvalificētu jauniešu atgriešanos ar ārvalstīs iegūtu izglītību, pārskatītas prasības un profesiju saraksts, kurās, strādājot Latvijā, valsts dzēs studiju kredītus; 6) *atbalsts skolēniem, kas atgriežas/iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, kā arī šo skolēnu vecākiem* – pastāvošā atbalsta mehānisma pilnveide un paplašināšana.

1.6. “Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018.gadam” (Ministru kabineta 20.10.2011. rīkojums Nr.542)

Dokumentā definētais Latvijas nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas mērķis ir stipra, saliedēta Latvijas tauta: nacionāla un demokrātiska kopiena, kura nodrošina tās vienojošā pamata – latviešu valodas, kultūras un nacionālās identitātes, eiropisko demokrātisko vērtību, unikālās kultūrtelpas – saglabāšanu un bagātināšanos Latvijas nacionālas demokrātiskas valsts līdzsvarotai attīstībai.

Dokumentā kopumā nav īpaša sadaļa ar mērķiem un uzdevumiem, kas veltīta jauniešiem kā mērķa grupai, tomēr atsevišķu jautājumu apskatē ir uzsvērtā īpašā jauniešu loma vai vieta. Piemēram, Pilsoniskās līdzdalības sadaļas konstatējošā daļā ir norādīts, ka ir jāpalielina sabiedrisko plašsaziņas līdzekļu klātbūtne interneta vidē, kuru izmanto aizvien vairāk cilvēku, it īpaši jaunieši; Pilsoniskās izglītības sadaļā ir norādīts, ka Latvijas jaunieši par pilsoniskās sabiedrības sistēmu un principiem, kā arī par pilsonisko līdzdalību un sadarbības māku izceļas ar vājākām zināšanām Eiropas mērogā; Latviešu jauniešiem nacionālā un valstiskā identitāte nav savstarpēji izslēdzošas kategorijas, mazākumtautību jaunieši nodala valsti no dzimtās vietas: viņos nostiprinās priekšstats, ka valstiskā identitāte apdraud etnisko identitāti, un citi.

Tāpat dokumentā ir norādīts, ka Integrācijas politikas uzdevums ir atbalstīt demokrātiskas un atvērtas izglītības sistēmas veidošanos, kas veicinātu bērnu un jauniešu pašiniciatīvu, māku sadarboties, vairotu pilsoniskās līdzdalības prasmes un atbildības sajūtu par valstī notiekošo. Īpaši jāatbalsta jauniešu NVO darbība, jo tas nostiprina demokrātiskas līdzdalības prakses, ir jāveicina arī ārzemēs dzīvojošo latviešu jauniešu pilsoniskās un organizēšanās aktivitātes gan ārzemēs, gan

sadarbojoties ar Latvijā dzīvojošiem jauniešiem.

Dokumentā ir definētas virkne problēmu, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku un viena ir vērsta tieši uz bērniem un jauniešiem: Latvijas bērniem un jauniešiem ir nepietiekams pilsoniskās izglītības līmenis, tāpēc nepietiekamas savstarpējās sadarbības un līdzdalības prasmes.

Lai veicinātu definēto mērķu sasniegšanu, dokumentā ir noteikti politikas rezultāti un rezultatīvie rādītāji to sasniegšanai, kur, pretēji aprakstošajai daļai, virknē jautājumu ir izcelti īpaši jaunieši: politikas rezultātam Plašāka iedzīvotāju iesaistīšanās pilsoniskās līdzdalības formās kā viens no rezultatīvajiem rādītājiem ir noteikts - Jauniešu īpatsvars (%), kuri ir iesaistīti kādās brīvprātīgā darba aktivitātēs; Politikas rezultāts Uzlabojusies jauniešu izpratne par demokrātiju un līdzdalības prasmes paredz rezultatīvo rādītāju Palielinās jauniešu īpatsvars (%), kuri nepieciešamo informāciju par savām tiesībām, pienākumiem, atbildību un iespējām iegūst no izglītības iestādes, un Mazākumtautību izglītības programmas apgūstošo skolēnu īpatsvars, kas uzskata, ka ir svarīgi iesaistīties politiskās un sabiedriskās aktivitātēs, aizstāvot savas intereses un viedokļus (%), t.i. uzsvērta skolas būtiska loma jauniešu pilsoniskās apziņas veidošanā.

Dokumenta sagatavotāji īpaši uzsver, ka Pamatnostādņu īstenošanas rezultātā palielināsies Latvijas iedzīvotāju, it īpaši jauniešu, pilsoniskās zināšanas un prasmes, kas veicinās pilsonisko līdzdalību tās dažādajās izpausmēs.

Rīcības virzienā Pilsoniskā sabiedrība un integrācija ir noteikts uzdevums esošā budžeta ietvaros Bērnu un jauniešu pilsonisko zināšanu un prasmju pilnveidošana visu līmeņu izglītības programmās (1.1.2), kas skar formālās izglītības procesus, bet nav uzsvērta jaunatnes politikas un darbā ar iesaistīto loma šī uzdevuma izpildē. Finansējumu šī uzdevuma īstenošanai ir plānots piešķirt projektu konkursu kārtībā, kur ir ierobežots projektu īstenošanu loks "Atbalsts starpskolu pilsoniskajām iniciatīvām, tai skaitā sociālās atstumtības riskam pakļautajiem bērniem un jauniešiem (īpašs atbalsts iniciatīvām, kurās veidojas dialogs starp latviešu un mazākumtautību, kā arī divplūsmu skolu skolēniem)" un "Izveidota ārpuskolas pasākumu programma, lai veicinātu sadarbību starp dažādu tautību skolēniem, tai skaitā starp ārzemēs dzīvojošiem latviešu bērniem un jauniešiem. Sadarbības mērķis ir veicināt pilsonisko un demokrātisko līdzdalību, stiprināt nacionālo, lokālo un eiropeisko identitāti, kultūras un sociālās atmiņas attīstību".

Līdzīga situācija ir uzdevumā - Veicināt jauniešu pilsonisko līdzdalību (1.2.3.), kas tika definēts atbilstoši Jaunatnes politikas pamatnostādņu 2009.–2018.gadam mērķiem, bet netika precizēts līdz ar jauna jaunatnes politikas plānošanas dokumenta izstrādi. Uzdevuma īstenošanai ir paredzēti pasākumi Atbalstīt jauniešu formālo un neformālo līdzdalību sabiedriskajos procesos (sk. 1.2.5.7.) un Atbalstīt jauniešu starpvalstu iniciatīvas pilsoniskās līdzdalības, interešu izglītības un mācību pieredzes jomā (1.2.3.2.). Ir paredzēts pasākums Ģimenes apmaiņas programma latviešu un mazākumtautību bērniem un jauniešiem (1.2.5.6.) un pasākums Atbalstīt jauniešu centru pasākumus sociāli atstumto jauniešu grupām (1.3.1.3.) un norādīts kā instruments JSPA projektu konkursi. Jāatzīst, ka specifiski šādi mērķi projektu konkursiem, ko organizējusi JSPA valsts programmas ietvaros nav bijuši. Pasākums Radoši pasākumi bērniem un jauniešiem par iecietību un nediskrimināciju (1.3.3.4.), kur 2014.gadā kā izpildes instruments ir norādīts "Bērnu žūrija". Nav informācijas par šī pasākuma izpildes rezultātiem. Ir pasākums Izveidots LR4 portāla dizains, tai skaitā jauniešu. (1.4.2.10), bet nav atspoguļota informācija kā jaunieši tika iesaistīti dizaina veidošanā. Paredzēti arī pasākumi Kopīgas kultūras aktivitātes dažādas etniskas piederības bērniem un jauniešiem formālās un neformālās izglītības ietvaros (2.3.6.2.).

Politikas mērķim Nostiprināt ārzemēs dzīvojošo latviešu latvisko identitāti un piederību Latvijai ir noteikti sekojoši uzdevumi: Veicināt ārzemju latviešu bērnu un jauniešu piederību Latvijai un latvisko tradīciju apguvi (2.4.1.); Bērnu un jauniešu konkursi, kur galvenā balva būtu brauciens uz Latviju (2.4.1.4.); Ārzemju latviešu jauniešu nodarbinātības veicināšana Latvijā vasaras periodā (2.4.3.1.), Atbalsts starpvalstu skolēnu/studentu viesģimeņu apmaiņas programmām (starp ārzemju un Latvijas latviešiem), kurā iesaistītos 50 bērni (2.4.3.2.), nenorādot par kādu ārvalstu bērniem iet runa.

1.7. "Par Iekļaujošas nodarbinātības pamatnostādņēm 2015.-2020.gadam" (Ministru kabineta 12.05.2015. rīkojums Nr.244)

Dokumenta mērķis ir sekmēt iekļaujoša darba tirgus veidošanos, pilnvērtīgi izmantojot Latvijas iedzīvotāju cilvēkresursu potenciālu, tajā skaitā mazinot bezdarba sociālās sekas, atbalstot bez darba palikušo cilvēku atgriešanos darba tirgū un sociālās atstumtības riskam pakļauto grupu pārstāvju pēc iespējas ilgu noturēšanos darba tirgū, kā arī uzlabojot darba vietu kvalitāti, kā arī ir nodrošināt, ka ilgstošais bezdarba līmenis līdz 2020.gadam un ilgtermiņā nepārsniegtu 15% no visiem bezdarbniekiem un 2,5% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem.

Dokumentā definētie pamatprincipi ietver visu sabiedrību un jaunieši nav definēti kā atsevišķa mērķa grupa.

Paredzēts, ka dokumentā iekļautās aktivitātes sniegs ieguldījumu Eiropas Savienības Padomes ieteikumu (Country-specific Recommendations) tālākā ieviešanā, t.sk. paredzot risināt situāciju saistībā ar jauniešu bezdarbu, palielinot aktīvās darba tirgus politikas un mērķtiecīgu sociālo pakalpojumu darbības jomu un efektivitāti; uzlabojot jauniešu nodarbināmību, piemēram, izmantojot garantijas jauniešiem; sniedzot profesionālo orientāciju visos izglītības līmeņos, uzlabojot profesionālās izglītības un apmācības kvalitāti, tostarp stiprinot mācekļību, un gūt panākumus attiecībā uz jauniešu nodarbināmību, tostarp īstenojot pasākumus to jauniešu iesaistīšanai, kuri nav ne nodarbināti, ne iesaistīti izglītībā vai apmācībā un nav reģistrējušies Nodarbinātības valsts aģentūrā.

Dokumentā atspoguļotie līdz šim īstenotie pasākumi jauniešu bezdarba samazināšanai ir pasākumi programmas "Jauniešu garantija" ietvaros. Lai palīdzētu jauniešiem apzināt tālākās karjeras iespējas, izglītības iestādēs tiek realizēta karjeras izglītība, kas ir visas izglītības satura sastāvdaļa neatkarīgi no vecumposma.

Šajā dokumentā jebkuri pasākumi, kas vērsti uz jauniešu integrēšanu darba tirgū un sekojoši sasniedzamie rezultatīvie rādītāji ir tikai un vienīgi programmas "Jauniešu garantija", esošo Nodarbinātības valsts aģentūras pasākumu un ES struktūrfondu Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" ietvaros un papildus citi pasākumi nav paredzēti.

Dokumentā uzsvērts, ka jauniešu situācija darba tirgū tiks uzlabota ar iniciatīvas "Jauniešu garantija" pasākumiem, kuru rezultātā tiks uzlabots jauniešu izglītības līmenis, iegūta darba pieredze, kā arī veicināta patstāvīga nodarbinātība. Šādā veidā tiks risināti galvenie bezdarba iemesli jauniešu vidū - darba tirgum nepietiekams izglītības līmenis un darba pieredzes trūkums.

Pirmajam informatīvajam ziņojumam par pamatnostādņēs noteikto uzdevumu un pasākumu izpildes gaitu un rezultātiem jābūt iesniegtam no atbildīgo un iesaistīto institūciju puses līdz 2018.gada 1.martam Labklājības ministrijā.

1.8. "Reģionālās politikas pamatnostādnes 2013.-2019.gadam" (Ministru kabineta 29.10.2013. rīkojums Nr.496)

Reģionālās politikas pamatnostādnes 2013.-2019.gadam (turpmāk - pamatnostādnes) ir vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments, kas nosaka Latvijas reģionālo politiku līdz 2019.gadam. Pamatnostādņēs ir definētas reģionālās politikas risināmās problēmas, mērķi un principi, rīcības virzieni politikas mērķu sasniegšanai un sasniedzamie rezultāti. Pamatnostādnes ietver rīcības plānu ar konkrētiem pasākumiem definēto mērķu sasniegšanai.

Nozīmīgākās reģionālās attīstības problēmas, kas raksturīgas visā valsts teritorijā, ir būtiskas sociālekonomiskā attīstības līmeņa atšķirības starp reģioniem, t.sk. izteikti monocentriska uz galvaspilsētu orientēta apdzīvojuma un ekonomiskās darbības struktūra un Latvijas reģionu un attīstības centru nepietiekama konkurētspēja. Šīs tendences sekmējusi virkne cēloņu, tai skaitā zema uzņēmējdarbības aktivitāte, īpaši ārpus galvaspilsētas (nepietiekami priekšnoteikumi uzņēmējdarbības attīstībai un investoru piesaistei gan attiecībā uz infrastruktūru, gan normatīvo regulējumu), nepietiekami attīstīta transporta infrastruktūra starp reģionālas un novadu nozīmes attīstības centriem un lauku iedzīvotāju mobilitātes nodrošināšana, kā arī atšķirīga un daudzviet nepietiekama pakalpojumu pieejamība un kvalitāte. Šāda situācija veicina iedzīvotāju aizplūšanu uz attīstītākajām teritorijām, kas vēl vairāk samazina mazāk attīstīto teritoriju izaugsmes iespējas, tām

zaudējot cilvēkresursus un samazinoties nodokļu ieņēmumiem - līdzekļiem, ko ieguldīt teritorijas attīstībā. Papildus specifiskas attīstības problēmas ir raksturīgas Rīgas metropoles areālā, Baltijas jūras piekrastē un austrumu pierobežā.

Pamatnostādnēs noteikti galvenie nosacījumi reģionālās politikas īstenošanā, kur viens no nosacījumiem ir "pakalpojumu groza noteikšana katram attīstības centru līmenim (kultūra, veselība, sociālie pakalpojumi, izglītība, zinātne, jaunatne un sports) un investīciju atbalsts tā nodrošināšanai pašvaldībās".

Plānošanas reģionu attīstības programmas kopumā kā vienu no prioritātēm iezīmē kvalificēta darbaspēka piesaisti un nepieciešamību apturēt negatīvos demogrāfiskos un migrācijas procesus. Tomēr pamatā tās ir horizontālās prioritātes, kas caurvij šos reģionālos plānošanas dokumentus, neizdalot ļoti konkrētas aktivitātes ne migrācijas procesu veicināšanai vai apturēšanai, ne konkrēti vērstus pasākumus uz jauniešu auditoriju.

2. Informatīvie ziņojumi

2.1. Informatīvais ziņojums „Par Jaunatnes politikas pamatnostādņu 2009.–2018.gadam īstenošanu no 2009.gada līdz 2013.gadam”. (2014)

Saskaņā ar 2009.gada 20.aprīļa MK rīkojuma Nr.246 „Par Jaunatnes politikas pamatnostādnēm 2009. – 2018.gadam” 5.1.apakšpunktā noteikto Izglītības un zinātnes ministrija sagatavoja informatīvo ziņojumu „Par Jaunatnes politikas pamatnostādņu 2009.–2018.gadam īstenošanu no 2009.gada līdz 2013.gadam”. Informatīvā ziņojuma mērķis bija atspoguļot Jaunatnes politikas pamatnostādnēs 2009.–2018.gadam (turpmāk – Dokuments) ietverto politikas rezultātu sasniegšanu atbilstoši sadaļā „Rīcības virzieni un darbības rezultāti” noteiktajam. Dokumentā kopumā bija iekļauti 100 rezultatīvie rādītāji trīs rīcības virzienos un 14 apakšnodaļās. Politikas rezultāti tika vērtēti pēc 12 rādītājiem, definējot četrus politikas sasniedzamos rezultātus. Veicot starpposma izvērtējumu tika secināts, ka nepieciešams uzsākt darbu pie pilnīgi jauna Jaunatnes politikas pamatnostādnes dokumenta.

Informatīvajā ziņojumā norādīts, ka programmā iekļautie citu ministriju kompetencē esošie pasākumi pārskata periodā tika īstenoti ministriju un to padotības iestādēm ikgadēji piešķirtā valsts budžeta tām noteikto funkciju, nevis konkrētu pasākumu izpildei, ietvaros. Ņemot vērā minēto, programmas pasākumu īstenošanā izlietotais finansējums nav nosakāms korekti, jo pārskata periodā netika piešķirts konkrētiem pasākumiem.

Atšķirīgā dokumentu izstrādes laika perioda dēļ Latvijas jaunatnes politikas plānošanas dokumenti tikai daļēji ir sasaistīti ar ES līmeņa jaunatnes politikas plānošanas dokumentiem, pamatnostādņu darbības termiņi ir vāji saskaņoti ar kopējo nacionālā līmeņa ilgtermiņa un vidējā termiņa politikas plānošanas ciklu, kas gan apgrūtina jaunatnes politikas mērķu un prioritāšu apzināšanas procesu, gan vājina finanšu instrumentu pielietojuma plānošanu un mērķtiecīgu izmantošanu.

Šī ziņojuma sagatavošanā Izglītības un zinātnes ministrija iesaistīja jaunatnes jomas ekspertus un darbā ar jaunatni iesaistītās personas, kas atzīmējama kā labā prakse. Starpposma izvērtējums pierādīja milzīgo atšķirību un dažādos redzējumus starp politikas veidotājiem un praktiķiem, kas valsts pārvaldē būtu jāizskauž un arvien vairāk būtu nepieciešams starpposma izvērtējumos iesaistīt ne vien pētniekus, bet tieši jomas ekspertus un praktiķus.

1.2. Informatīvais ziņojums “Par remigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016. gadam izpildi” (2017) tiek secināts, ka institūcijas savu iespēju robežās ir īstenojušas plānā ietvertos pasākumus. Būtisks šķērslis plāna sekmīgai ieviešanai bija pasākumiem nepieciešamā finansējuma trūkums. Saskaņā ar institūciju sniegto informāciju 2014. gadā remigrācijas atbalsta pasākumu īstenošanai papildus valsts budžetā tika piešķirti 276,3 tūkst. EUR, 2015. gadam – 602,6 tūkst. EUR un 2016. gadam – 596,4 tūkst. EUR, kas ievērojami atšķirās no plānotā. Finansējuma trūkuma dēļ, virkne

pasākumi īstenoti daļēji vai netika īstenoti vispār.

Informatīvajā ziņojumā sniegtā informācija liecina, ka remigrācijas pasākumi diasporas bērniem un jauniešiem ir lielā mērā īstenoti, atsevišķos gadījumos pat vairāk nekā plānots (piemēram, ārpuskolas pasākumi, t.sk., nometnes u.tml. ir notikušas vairāk nekā plānots). Tā kā plānotais finansējums un sasniedzamie rezultāti plānā nav precīzi un konsekvēti definēti, ir grūti precīzi izvērtēt sasniegtā pakāpi.

1.3. Informatīvais ziņojums „Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012. – 2018.gadam rīcības plāna īstenošanas gaitu 2012. – 2013.gadā” (2014)

Informatīvajā ziņojumā ir sniegts pārskats par īstenotiem pasākumiem.

Programmas „Ārpuskolas pasākumu programma ” ietvaros 2012.gadā tika atbalstīti 12 projekti. Projektos kā tiešā mērķa grupa tika iesaistīti 17344 skolēni, tai skaitā 55% latvieši un 45% mazākumtautību pārstāvji (krievi, poļi, ukraiņi, baltkrievi, romi u.c.). Tika īstenots arī pirmais projekts ar diasporas bērnu piedalīšanos. Projektu ietvaros īstenoti dažādi izglītojoši pasākumi, kas sekmēja latviešu un mazākumtautību kultūras un vēstures apguvi, notika radošie pasākumi (darbnīcas, koncerti u.c.), nometnes, radošo darbu un erudīcijas konkursi, kultūras un sporta pasākumi un citas aktivitātes. 2013.gadā programma tika izmainīta, par mērķa grupu nosakot bērnus no diasporas un īstenojot 5 projektus, kuros tika iesaistīti 134 bērni no diasporas.

2013.gada laikā izveidota stabila ziņu un operatīvo notikumu redakcija portāla www.lsm.lv latviešu versijai, taču pie portāla satura krievu valodā operatīvas un stabilas informācijas plūsmas nodrošināšanas vēl ir jāturpina strādāt.

Mērķa sasniegšanai Latvijas Radio ir izveidots un attīstīts ārštata korespondentu tīkls, kas sagatavo operatīvus un aktuālus sižetus ziņu programmām „Labrīt”, „Pusdiens” un „Dienas notikumu apskats”. Ir izveidots Latvijas Radio 1 raidījums „21.gadsimta latvietis”, kura uzdevums ir veidot un uzturēt saikni un radīt forumu starp tautiešiem dažādās mītnes zemēs un Latvijā dzīvojošajiem, veicinot viedokļu un domu apmaiņu par vienotas kopienas jēdzienu un pastāvēšanu; atspoguļot diasporas viedokli par aktuāliem jautājumiem Latvijā; iesaistīt ārzemju latviešus diskusijā par jautājumiem, kas ir aktuāli viņu mītnes zemēs; salīdzināt pieredzi, sniegt informāciju un dot padomus; atspoguļot un atbalstīt latviskuma centienus ārvalstīs. Raidījuma satura veidošanā piesaistīti ārštata korespondenti no valstīm ar lielāko latviešu diasporu - Īrija, Lielbritānija, Zviedrija, Norvēģija, Vācija, Austrija, ASV un Grieķija. Viņu veidotie sižeti par ārzemju latviešu aktualitātēm regulāri izskan arī Ziņu dienesta raidījumos.

Pasākuma 2.2. Nostiprināt latviešu valodas prasmes ārzemēs dzīvojošiem latviešiem, mazākumtautībām, nepilsoņiem, jaunajiem imigrantiem ietvaros ir izveidota vietne „Māci un mācies latviešu valodu”. Vietnē ir ievietoti mācību un metodiskie materiāli 500 lpp. apjomā, digitalizēts 10 raidījumu cikls latviešu valodas apguvei *Rīgas detektīvs*, ievietotas 2 interaktīvas spēles bērniem, materiāli vecākiem, elektroniska ābece, digitalizēti pašpārbaudes uzdevumi lasīšanas prasmes pārbaudei A1 līmenim bērniem, sagatavoti un ievietoti interneta vidē latviešu valodas funkcionālo līmeņu apraksti A1 un A2 līmeņiem, iesākti latviešu valodas funkcionālo līmeņu apraksti B1 un B2 līmeņiem, papildināti mūsdienu latviešu valodas tekstu korpusi un īstenota pedagogu profesionālās pilnveides programma „Pedagogu profesionālās kompetences pilnveide darbam ar reemigrējušiem bērniem”.

Pasākuma 2.3. Nostiprināt latvisko kultūrtelpu kā sabiedrību saliedējošu pamatu un veicināt piederību kultūrtelpai lokālajā, nacionālā un Eiropas līmenī ietvaros 2012.gada 23. līdz 25.novembrim tika nodrošinātas nometnes latviešu diasporas māksliniecisko kolektīvu vadītājiem Rīgā un Latvijas novados ar mērķi sniegt metodisku palīdzību potenciālajiem XXV Vispārējo latviešu dziesmu un XV Deju svētku dalībniekiem, apgūstot svētku koprepertuāru. Nometnē piedalījās 27 māksliniecisko kolektīvu vadītāji (15 korus, 12 deju kolektīvu) no 9 valstīm – Īrijas, Zviedrijas, Nīderlandes, Anglijas, Šveices, Beļģijas, Vācijas, Somijas un Norvēģijas. Nodrošināta 46 ārzemju latviešu kolektīvu līdzdalība 2013.gada Dziesmu un deju svētkos Rīgā.

Savukārt, pasākuma 2.4. Nostiprināt ārzemēs dzīvojošo latviešu latvisko identitāti un piederību

Latvijai ietvaros 2012. un 2013.gadā ir organizēta ikgadējā konference „Latvieši pasaulē – piederīgi Latvijai”. Lai veicinātu ārzemju latviešu bērnu un jauniešu piederību Latvijai un latvisko tradīciju apguvi, 2013.gadā tika sniegts atbalsts latviešu nedēļas nogales skolas izveidei un darbībai lielākajos diasporas centros:

- 1) piešķirts līdzfinansējums 36 diasporas nedēļas nogales skolām (29 skolām Eiropā, 2 skolām ASV, 3 skolām Kanādā, 2 skolām Austrālijā);
- 2) piešķirts līdzfinansējums 10 izglītojošu pasākumu organizēšanai latviešu valodas apguves un lietošanas veicināšanai diasporā;
- 3) nodrošināta 6 skolotāju darbība Austrumu diasporā – 3 algoti skolotāji no Latvijas nodrošina latviešu valodas un kultūras apguvi Krasnojarskā, Omskā, Augšbebru ciemā un Baškortostānā; 3 skolotāji Maskavā saņem finansiālu atbalstu darbam Latvijas vēstniecības Maskavā svētdienas skolā (2 skolotāji) un Maskavas Latviešu kultūras biedrībā (1 skolotājs);
- 4) organizēti diasporas nedēļas nogales skolotāju profesionālās kompetences pilnveides kursi Latvijā;
- 5) organizēta latviešu valodas apguves nometne diasporas bērniem un to vecākiem;
- 6) sniegtas metodiskās konsultācijas diasporas nedēļas nogales skolu skolotājiem un bērnu vecākiem;
- 7) iegādāti un nosūtīti mācību un metodiskie līdzekļi 80 diasporas nedēļas nogales skolām;
- 8) izstrādāti elektroniski mācību un metodiskie līdzekļi diasporas nedēļas nogales skolu pedagogiem un bērnu vecākiem.

Lai saglabātu no Latvijas emigrējušo iedzīvotāju saikni ar Latviju, stiprināt viņu nacionālo identitāti, kā arī veicinātu pilsonisko līdzdalību Latvijas sabiedriski politiskajā dzīvē, 2013.gadā Sabiedrības integrācijas fonds īstenoja programmu „Pilsoniskās līdzdalības veicināšanas programmas”, kuras ietvaros tika atbalstīti un ieviesti trīs projekti. Kopumā programmā aktīvi piedalījās 12 diasporas intereses pārstāvošas nevalstiskās organizācijas un projektu pasākumos tika iesaistīti 1832 diasporas pārstāvji, t.sk. bērni. Pieejamais finansējums 2013.gadā – 36 000 LVL.

2013.gada rudenī tika izveidota un darbību uzsāka starpinstitūciju darba grupa diasporas jautājumos.

Lielākā daļa 2012. – 2013.gadā plānoto pasākumu ir izpildīti vai bija īstenošanas stadijā. Daudzi pasākumi ir veicami regulāri ik gadu. Pilnu izvērtējumu bija plānots veikt pēc Pamatnostādņu īstenošanas, izvērtējot rezultātīvos rādītājus.

1.4. Informatīvais ziņojums „Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012. – 2018.gadam rīcības plāna īstenošanas gaitu 2012. – 2014.gadā” (2016)

Informatīvais ziņojums balstīts uz nodibinājuma „Baltic Institute of Social Sciences” 2015.gada sākumā īstenoto pētījumu „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas jomu analīze Latvijā, novērtējot Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018.gadam īstenošanu laika posmā no 2012. – 2014.gadam.

Pamatnostādņēs ir noteikts 31 politikas rezultāts un 52 rezultatīvie rādītāji, kā arī 11 papildus rādītāji.

Pētījumā tie analizēti sasniegtie politikas rezultāti ne īstenotie pasākumi un tiem piešķirtais finansējums. Līdz ar to ir grūti novērtēt katra pasākuma īstenošanas pakāpi. Tomēr sniegtā informācija liecina, ka vairāki politikas rezultāti, kas attiecināmi uz diasporu, tai skaitā jauniešiem, ir sasniegti. Piemēram, ievērojami ir pieaudzis latviešu skoliņu (latviešu nedēļas nogales skolas) skaits ārpus Latvijas. Ja 2010.gadā bija aptuveni 30 latviešu skoliņas, tad 2014.gadā to skaits ir pieaudzis līdz 100 skoliņām, taču to skaits ir mainīgs. Sasniegtais rādītājs būtiski pārsniedz 2014.gadā plānoto – 35 skolas, kā arī 2018.gadā plānoto – 45 skolas. Galvenā valsts institūcija, kas nodrošina atbalstu latviešu nedēļas nogales skolām, ir Latviešu valodas aģentūra (LVA).

2014. gadā tika izveidots Latvijas Universitātes Diasporas un migrācijas centrs. Centrs veicis pētījumus diasporas un migrācijas jomā, organizējis konferences un seminārus. Piemēram, veikti, pētījumi par: diasporas politisko pārstāvniecību Eiropas Savienībā un Latvijā, diasporas tūrisma

jautājumiem, diasporas medijiem, diasporas bērniem un jauniešiem. Pētījumi dod iespēju izzināt diasporas vajadzības un izpētīt dažādus problēmjautājumus. Centra darbība un tā sniegtie rezultāti ir vērtīgs instruments diasporas politikas veidotājiem, lai pieņemtu kvalitatīvus lēmumus, sadarbojoties ar diasporu un īstenojot atbalsta pasākumus. Centrs veiksmīgi sadarbojas ar dažādiem par diasporas jomas atbildīgajām institūcijām un diasporas organizācijām.

Ziņojumā norādīts, ka galvenie imigrācijas iemesli ir ieguldījums nekustamajā īpašumā (2013.gadā tas bija uzturēšanās iemesls 3146 personām), mācības augstākajās izglītības iestādēs (1387), darbs – darba ņēmēji (1261), ģimenes apvienošanās (587). Lielākās imigrantu plūsmas nāk no bijušajām PSRS republikām – Krievijas, Ukrainas, Baltkrievijas, Uzbekistānas (piemēram, 2013.gadā 42% imigrantu Latvijā ieradās no Krievijas, 7% no Ukrainas un 6% no Uzbekistānas). Ņemot vērā, ka vairums imigrantu no bijušās PSRS telpas zina krievu valodu, kā arī to, ka Latvijā krievu valodai joprojām ir plašas sociolingvistiskās funkcijas, šiem trešo valstu pilsoņiem vieglāk ir iekļauties krievu valodā runājošajā kopienā, kas, iespējams, mazina viņu motivāciju apgūt latviešu valodu. Šajā kontekstā jo īpaši lielu nozīmi iegūst 11.2. rezultatīvais rādītājs – integrācijas programmu apguvē, t.sk. dažādu līmeņu valsts valodas apguves programmās, iesaistījušos cilvēku skaits (personas).

Izvērtējot datu avotus, kas izmantoti rezultatīvo rādītāju izmaiņu novērtējumam, secināms, ka 65% rādītāju novērtējums ir balstīts uz tieši salīdzināmiem datiem. Tas nozīmē, ka gan bāzes, gan sasniegtā rādītāja vērtības noteikšanā ir izmantota vienota metodika. 25% rezultatīvo rādītāju novērtējums ir balstīts uz alternatīviem datiem, kas nav iegūti pēc tādas pašas metodikas kā bāzes rādītājs, taču tie ir izmantojami, lai veiktu situācijas attīstības novērtējumu. 10% rezultatīvo rādītāju novērtējumam nav pieejami nedz salīdzināmi, nedz alternatīvie dati.

1.5. Informatīvais ziņojums Par Ārlietu ministrijas sadarbību ar Latvijas diasporu 2013.–2015.gadā (2013)

Informatīvais ziņojums „Par Ārlietu ministrijas sadarbību ar Latvijas diasporu 2013.– 2015.gadā” (turpmāk – Informatīvais ziņojums) ir izstrādāts saskaņā ar Valdības Rīcības Plāna (VRP) „Deklarācijas par Valda Dombrovska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību” īstenošanai sadaļas „Latvijas tēls un saikne ar tautiešiem” 168.uzdevumu. VRP dots uzdevums stiprināt ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu saites ar dzimteni un, sadarbojoties ar pasaules latviešu organizācijām, sekmēt globāla Latvijas valstspiederīgo tīkla izveidi, lai nostiprinātu latvisko identitāti un sekmētu viņu atgriešanos dzimtenē.

Šajā Informatīvajā ziņojumā diaspora tiek definēta kā vienā vai vairākās zemēs ārpus savas dzimtenes izkļiedēta nācijas daļa, kas uztur saikni ar dzimteni⁴ un veido transnacionālās kopienas apziņu. Ar „transnacionālo kopienu” mēs saprotam „no indivīdiem vai grupām sastāvošas kopienas, kas dzīvo citu dažādu nacionālu sabiedrību ietvaros, un kuras darbojas, balstoties uz kopēju interešu un referenču pamatiem (var būt teritoriālas, reliģiskas vai lingvistiskas), un izmanto dažādus līdzekļus, lai stiprinātu savstarpēju solidaritāti pāri nacionālajām robežām.”

Informatīvais ziņojums norāda rīcības virzienus un uzdevumus, kas īstenojami sadarbības ar Latvijas diasporu attīstībai:

1. Rīcības virziens: Latviskās identitātes un saiknes ar Latviju uzturēšana

Mērķis: saglabāt Latvijas diasporas saikni ar Latviju, veicināt latviskās identitātes saglabāšanu, kā arī latviešu valodas un kultūras telpas pieejamību ārpus Latvijas teritorijas:

1.1. Latvijas valstspiederīgo interešu aizstāvība un konsulāro pakalpojumu nodrošināšana ārvalstīs;

1.2. Vēstniecības kā diasporas sabiedriskās dzīves centri;

1.3. Diasporas pašorganizēšanās veicināšana;

1.4. Atbalsts „nedēļas nogales skolu” darbībai;

1.5. Latviešu valodas apmācības veicināšana mītnes zemes vispārizglītojošās skolās;

1.6. Latviešu valodas apmācības un pētniecības veicināšana mītnes zemes studiju programmās augstskolās;

1.7. Sadarbība latviešu trimdas kultūras mantojuma un vēstures izpētē un saglabāšanā.

2. Rīcības virziens: Diasporas politiskās un pilsoniskās līdzdalības veicināšana

Mērķis: veicināt diasporas politisko un pilsonisko līdzdalību Latvijā notiekošajā, veicināt piederības sajūtu Latvijai:

2.1. Saeimas un Eiropas Parlamenta vēlēšanu, tautas nobalsošanas un parakstu vākšanas procesu nodrošināšana ārvalstīs;

2.2. ĀM iesaiste ar Pilsonības likuma grozījumiem saistītajos procesos.

3. Rīcības virziens: Sadarbība ar diasporu

Mērķis: stiprināt diasporas iesaisti Latvijas sabiedriskajos procesos, panākt mijiedarbību ekonomikā, zinātnē, izglītībā un kultūrā;

3.1. Diasporas iesaistīšana Latvijas ekonomikas, zinātnes un kultūras dzīvē;

3.2. Diasporas apzināšana un savstarpējās komunikācijas veicināšana;

3.3. Komunikācijas platformas „Globālais latvietis” attīstīšana;

3.4. Migrācijas un diasporas procesu pētniecība un izpratnes veicināšana.

4. Rīcības virziens: Atgriešanās veicināšana.

1.6. Informatīvais ziņojums Par Ārlietu ministrijas sadarbību ar Latvijas diasporu 2013.–2015.gadā (2016)

2013.gada 30.jūlijā MK apstiprināja Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu politikas uzraudzības padomi. Tās ietvaros tika izveidota darba grupa diasporas politikas jautājumos, kas darbu uzsāka 2013.gada oktobrī. Darba grupas uzdevums ir nodrošināt ilgtermiņa, labi koordinētu starpnozarju politiku diasporas jautājumos. Darba grupa izvērtē situāciju diasporas jautājumu attīstību, analizē esošo aktivitāšu efektivitāti un sniedz ieteikumus iniciatīvām diasporas atbalstam. Ārlietu ministrijai darba grupā ir iespēja diskutēt un izvērtēt diasporas projektus, kā arī uzklaut diasporas organizāciju iniciatīvas, kas būtu īstenojamas.

2015.gada maijā, Latvijas prezidentūras Eiropas Savienības Padomē ietvaros, Rīgā notika konference par diasporas un migrācijas jautājumiem ES. Konferencē darba rezultātā starptautiska ekspertu grupa izvirzīja politikas rekomendācijas Eiropas institūcijām mobilitātes un diasporas jomās.

Darba grupu vada ĀM sadarbībā ar KM, kas nodrošina sekretariāta funkcijas, un tajā darbojas ĀM, KM, Izglītības un zinātnes ministrijas, Ekonomikas ministrijas, Ministru prezidenta biroja, PBLA, ELA, Latviešu valodas aģentūras, Sabiedrības integrācijas fonda pārstāvji. Sākot ar 2016.gadu, darba grupas sastāvā ir arī Latvijas Nacionālais kultūras centra, Latvijas Pašvaldību savienības un LU Diasporas un migrācijas pētījumu centra pārstāvji. Sēdēs, ja nepieciešams, tiek uzaicināti arī citu institūciju pārstāvji un eksperti.

Latvijas diasporas politika ir definēta četros savstarpēji papildinošos virzienos: (1) latviskās identitātes un saiknes ar Latviju uzturēšana, latviešu valodas un kultūras izplatības veicināšanā pasaulē; (2) diasporas pilsoniskās un politiskās līdzdalības veicināšana; (3) sadarbība ar diasporu ekonomikā, kultūrā, izglītībā un zinātnē, intelektuālā potenciāla aprītes veicināšanā un (4) atbalsta sniegšana tiem, kas vēlas atgriezties. Atbilstoši šiem virzieniem darbojas ĀM un citas ar diasporas jomu saistītās institūcijas.

Par diasporas jomas atbildīgo Latvijas institūciju aktivitātes diasporas jomā iekļaujas Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņēs 2012.-2018. gadam.

Informatīvajā ziņojumā nav sniegts izvērtējums 2013.gadā plānoto pasākumu izpildei, bet sniegta vispusīga informācija par ĀM darbu diasporas jautājumos.

1.7. Informatīvajais ziņojums par remigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gadam izpildi (2017)

Sniegtā informācija liecina, ka plānotajā periodā tika īstenota remigrācijas programma “Darbs valsts pārvaldē”, kuras mērķis bija sekmēt jauno speciālistu, kas augstāko izglītību ieguvuši ārzemēs, atgriešanos Latvijā, kā arī kopumā ieinteresēt jauniešus darbam valsts pārvaldē un ar programmas starpniecību uzlabot valsts pārvaldes tēlu. Kopā divu gadu laikā programmā piedalījās mazāks skaits jauniešu nekā plānots – 13 personas (1 jauniešs pēc pirmajiem trim mēnešiem dalību pārtrauca). Pēc programmas noslēgšanas 5 jaunieši turpināja darbu valsts pārvaldē.

Informatīvajā ziņojumā nav sniegts valsts pārvaldes vērtējums par pasākumu efektivitāti. Institūcijas savu iespēju robežās ir īstenojušas plānā ietvertos pasākumus. Būtisks šķērslis plāna sekmīgai ieviešanai bija pasākumiem nepieciešamā finansējuma trūkums. Finansējuma trūkuma dēļ, pasākumi īstenoti daļēji vai netika īstenoti vispār. Virkne pasākumu, kas vērsti uz diasporas bērnu un jauniešu latviskās identitātes nostiprināšanu, plānoti arī citā plānošanas dokumentā - "Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam".

3. Secinājumi

3.1. Mobilitāte Jaunatnes politikas kontekstā tiek skatīta tikai starptautiskās mobilitātes kontekstā, izmantojot dažādu ES finansētu programmu sniegtās iespējas, bet netiek paredzēti īpaši atbalsta pasākumi iekšējās mobilitātes pasākumiem. Iekšējās īstermiņa mobilitātes pasākumus īsteno atsevišķas pašvaldības Jaunatnes politikas valsts programmu projektu konkursu ietvaros vai pašvaldības budžeta ietvaros pēc savas iniciatīvas.

3.2. Lai arī jaunatnes politikas plānošanas dokumentu informatīvajā daļā ir atzīmēta nepieciešamība plānot un īstenot speciālus pasākumus jauniešiem – imigrantiem, plānošanas dokumenta rīcības virzienos un uzdevumos tas neatspoguļojas.

3.3. 2016.gada jaunatnes politikas plānošanas dokumentā tika iekļauts uzdevums, kas vēsts uz diasporas jauniešu iesaisti. Šis ir pirmais jaunatnes politikas plānošanas dokuments, kas paredz jebkāda veida īpašus pasākumus, kas vērsti uz diasporas jauniešiem un vērtējams ļoti pozitīvi. Sasniegtie rezultāti šī uzdevuma ietvaros ir pārsniegti un bijis labs impulss diasporas organizācijām un Latvijas organizācijām un pašvaldībām attīstīt dažādus pasākumus sadarbības un mobilitātes veicināšanas jomā.

3.4. Latvijas Nacionālās attīstības plānā 2020 ir noteikti virkne mērķu, kuru sasniegšanai tiek īstenoti dažādi pasākumi jaunatnes jomā Latvijā, bet NAP2020 nav īpaši uzsvērta un novērtēta jaunatnes politikas īstenošanas rezultātā sasniegto rādītāju loma kopēju mērķu sasniegšanā.

3.5. "Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns 2013-2016" paredzētie atbalsta pasākumi skolēniem, kas atgriežas/iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, bija vienpusēji un nebija fleksibli, pielāgojot pasākumus reālām skolēnu vajadzībām (piemēram, tiek sniegts atbalsts valodas apgūšanai, kad skolēniem būtiski ir saņemt atbalstu eksaktajās zināšanās, kas, nebija iespējams).

3.6. "Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018.gadam" ir definēti mērķi un rezultatīvie rādītāji, kur kā specifiska mērķa grupa tiek atzīmēti jaunieši. Savukārt, ja skatāmies plānotos uzdevumos, tad īpaši jauniešiem uzdevumi netiek definēti. Jaunieši parādās atsevišķos politikas rādītājos. Nav saprotams, kā plānots sasniegt mērķus, kur mērķa grupa ir norādīta jaunieši, ja to sasniegšanai nav paredzēti konkrēti uzdevumi, t.i. politikas plānošana šī dokumenta kontekstā ir pretrunā vispārpieņemtiem labas plānošanas principiem, kad tiek definēti mērķi, uzdevumi un sasniedzamie rādītāji un tad tiek vērtēta to sasniegšana.

3.7. Attīstības plānošanas dokumentos migrācija tiek atzīta par nozīmīgu problēmu un iedzīvotāju skaita samazināšanās vai pārvietošanās par šķērslī veiksmīgai valsts attīstībai. Tomēr rīcības plāni ietver pavisam nelielu skaitu konkrētu pasākumu, kas vērsti uz jauniešu mērķauditoriju – pamatā aktivitātes ir vērstas uz remigrāciju veicinošu apstākļu radīšanu (latviešu valodas, kultūras un saiknes ar Latviju saglabāšanu) vai reģionālajos un vietējos plānošanas dokumentos tiek akcentēti pasākumi, kas varētu mazināt emigrāciju, pamatā darba spēka trūkumu kontekstā.

3.8. Tieši datu pieejamību var identificēt kā būtiskāko šķērslī migrācijas padziļinātā izpētē, kas norādīts tikai dažos informatīvos ziņojumos. Ļoti atzinīgi vērtējama pētnieku iesaiste politikas rādītāju izvērtēšanā, ievērojot principu “uz pierādījumiem balstītas politikas veidošana un attīstība”.

3.9. Arvien vairāk lauku jauniešu dodas studēt uz pilsētām un laukos vairākums neatgriežas. Nereti – tieši no studijām pilsētās, jaunieši tālāk dodas ārpus valsts, t.sk. daudzi uz pastāvīgu dzīvi ārpus Latvijas.

3.10. “Jaunatnes politikas īstenošanas plāns 2016-2020” paredz finansiālu atbalstu vietējā mērogā, lai nodrošinātu jauniešu atgriešanos pēc studiju pabeigšanas konkrētajā pašvaldībā. Konkrēts finansējums valsts budžetā šai aktivitātei nav paredzēts, pamatā par to atbild pašvaldības. Gadījumu izpēte pašvaldībās liecina, ka šāda finansiāla mehānisma nodrošināšana ir samērā bieža prakse – turklāt atbalsta pasākumi ir dažādi: tiešs finansiāls atbalsts, netiešs atbalsts (piemēram, īres dzīvokļa nodrošināšana), atbalsts caur vietējiem uzņēmējiem (stipendijas, darba vietas nodrošinājums u.tml.).

3.11. Lai īstenotu pamatnostādnēs noteiktos pasākumus, tiek veidotas nozaru valsts programmas vienam vai vairākiem gadiem. Programmas īstenošanā iesaistītās institūcijas, iesniedzot informāciju augstākstāvošām institūcijām, sniedz atskaiti par programmās noteikto uzdevumu izpildi vai izpildes gaitu iepriekšējā gadā, uzrāda īstenotos programmas pasākumus, kā arī sasniegtos darbības rezultātus un to rezultatīvos rādītājus, bet praktiski nemaz vai nemaz netiek pievērsta uzmanība nepizpildītajiem pasākumiem un netiek veikta analīze par neizpildes iemesliem.

3.12. Ir daudz jomu, kurās jaunatnes politikas īstenošana nav bijusi sekmīga. Īpaši tas novērojams dažādu sociālo jautājumu aspektā: jauniešu bezdarbs, nabadzības risks, pašvaldību darbs ar jaunatni. Tāpat kritiski vērtējami vairāki jauniešu veselības aspekti: palielināts ķermeņa masas indekss, pašnāvību skaits, psihoaktīvo vielu lietošana.

3.13. Starpministriju attiecības jaunatnes politikas jomā izriet nevis no nozares politikas un kā īstenotāji iesaistās dažādu citu nozaru ministrijas, bet gan otrādi – jaunatnes politikas plānošanas dokuments tiek veidots daļēji nosakot prioritātes un pasākumus jaunatnes politikas ietvaros, jo liela daļa pasākumu tiek iekļauti no citām ministrijām, kas būtu sasaistē ar jaunatnes politiku, bet nav izstrādāti sadarbībā ar jaunatnes politikas atbildīgām institūcijām un iesaistītajām pusēm.

3.14. Rezultāti un rezultatīvie rādītāji nereti pamatnostādnēs tiek noteikti nekonkrēti, tie lielākajā daļā gadījumu ir izmērāmi, taču ne vienmēr ļauj objektīvi izvērtēt politikas un darbības rezultātus vispusīgi un pēc būtības.

3.15. Politikas plānošanas dokumenti visbiežāk nesniedz ietekmes izvērtējumu par politikas plānošanas dokumentos paredzētajiem pasākumiem. Tas saistīts gan ar to, ka izvērtējums tiek veikts pēc iepriekš sagatavota darba uzdevuma izpildītājam, kur nereti ietekmes izvērtējums netiek prasīts, gan ar to, ka sasniedzamie politikas rezultāti nereti nav precīzi definēti. Piemēram, būtu noderīgi sniegt valsts institūciju vērtējumu vai 5 jauniešu piesaiste Latvijai remigrācijas atbalsta pasākumu kontekstā attiecībā pret iztērēto finansējumu un uz kopējā pasākumu fona, bija ekonomiski efektīvs pasākums. No jaunatnes jomas ekspertu skatupunkta – ikviens jaunietis, kas ir atgriezies Latvijā, ir liela vērtība, bet ļoti būtiski ir īstenot pasākumus ilgtermiņā nevis īstermiņā, pēc kuru īstermiņa rezultātiem, lai kādi tie būtu, tiek vērtēta pasākuma efektivitāte.

3.16. Latvijas valstī ļoti daudz resursi tiek tērēti plānošanai, plānošanas dokumentu izvērtēšanai, bet, pēc dažādu plānošanas dokumentu apstiprināšanas, neseko finansējums pasākumu īstenošanai un līdz ar to vērtējumā ļoti bieži tiek atzīts, ka pasākumi kādu mērķu sasniegšanai tiek īstenoti daļēji vai netiek īstenoti vispār nepietiekamā finansējuma dēļ.

3.17. Remigrācijas pasākumi diasporas jauniešiem ir lielā mērā īstenoti, atsevišķos gadījumos pat vairāk nekā plānots (piemēram, ārpusskolas pasākumi, t.sk., nometnes u.tml. ir notikušas vairāk nekā plānots), kas no jaunatnes jomas pieejas ir vērtējams ļoti pozitīvi. Prakse pierāda, ka sniedzot nelielu atbalstu no valsts puses, diasporas var efektīvi īstenot dažādus pasākumus jauniešiem.

3.18. Attīstot sadarbību ar diasporām, būtiski ir pievērst uzmanību satura papildināšanai, pārejot no pieejas "latviskā identitāte caur valodu, kultūru, tradīcijām" uz apskatāmo tēmu un pielietojamo metožu daudzveidību, veidojot diasporas jauniešus par pilsoniski aktīviem, uzņēmīgiem, atvērtiem komunikācijai un sadarbībai ar citiem caur dažādām neformālās izglītības metodēm.

3.19. Būtiski politikas izvērtēšanā ir piesaistīt ne vien pētniekus, bet arī nozaru profesionāļus, lai sniegtie izvērtējumi būtu daudzpusīgāki un, līdz ar to, turpmākā darbā noderīgāki, t.i. atbilstošāki praksei.

Informāciju apkopojā:

*Inese Šubēvica,
jaunatnes politikas eksperte un jaunatnes jomas pētniece,
Eiropas Savienības (ES) neformālās izglītības programmas Erasmus+: Jaunatne darbībā stratēģiskās partnerības
projekta "Baltic youth research(ers) up – graded: long term impact on youth field" koordinatore Latvijā*